

УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

На правах рукопису

УКРАЇНЧУК Олег Вікторович

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ТА ДЕМОКРАТИЧНОЇ, ПРАВОВОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Спеціальність 12.00.01 - теорія та історія держави і
права; історія політичних
та правових учень

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

ХАРКІВ - 1994

Дисертація є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії держави, права і політики Української Академії внутрішніх справ.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
КОПЕЧИКОВ Володимир Володимирович

Офіційні опоненти доктор юридичних наук, професор
ЦВІК Марко Веніамінович,
кандидат юридичних наук,
БУРЛАЙ Євген Володимирович

Провідна організація - юридичний факультет Київського
національного університету ім.
Т. Г. Шевченка

Захист відбудеться "___" _____ 199_р. о _____ год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради К. 02.24.01 в
Університеті внутрішніх справ (310080, м. Харків, пр. 50-річчя
СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Університету
внутрішніх справ.

Автореферат розісланий "___" _____ 199_р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Кириченко В.Є.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Починаючи з перших днів свого існування "Гомо сапієнс" як біосоціальний вид зіткнувся з необхідністю збереження, підтримки та поліпшення умов життя. Життя як вища соціальна цінність було усвідомлено людством дуже рано і в цьому розумінні можна без перебільшення стверджувати, що вся історія цивілізації - це історія забезпечення необхідними життєвими умовами окремих індивідів, соціальних колективів та суспільства у цілому. При цьому серйозну загрозу людському існуванню становили не тільки і не стільки стихійні сили природи, скільки численні рушійні явища та процеси, що притаманні безпосередньо соціуму. Змістовний бік проблеми міг бути різним (від повіней у стародавні часи і середньовічної чуми до екологічної кризи та загрози ядерної катастрофи у наш час), але суть її залишалася незмінною: вона полягала у здібності людини і створених нею співтовариств забезпечити собі адекватні умови життя.

Своєрідним критерієм такої здібності і одночасно найважливішою умовою забезпечення ефективності життєдіяльності соціальних організмів є безпека, котра розуміється як визначальна якісна характеристика стану суспільства та всіх його компонентів. Таким чином історія проблеми, котра досліджується, адекватна історії людства. Тому не дивно, що питання забезпечення безпеки завжди мали достатнє відображення у філософських, політико-правових, економічних, військових та інших теоріях, поглядах, ідеях. Платон і Сунь-Цзи, Макіавеллі та Гоббс, Монтеск'є і Джефферсон, інші авторитети наукової думки минулого приділяли необхідну увагу різним аспектам забезпечення безпеки своєї країни. Природно також, що ця проблема завжди була пріоритетною для більшості державних, політичних і військових діячів стародавньої, нової та новітньої історії. В оцінці її актуальності Наполеон та Бісмарк мало чим відрізнялися від Де Голля чи. Кеннеді. Не випадково також, що питання безпеки знаходили відповідне закріплення в політичних деклараціях, конституційних та інших законодавчих актах, різних міжнародних угодах. Таким чином, слід визнати, що теоретичні та прикладні розробки з

проблеми забезпечення безпеки, її окремих аспектів на всіх етапах історичного розвитку вважалися досить актуальними.

Формування молодого української держави проходить у складних умовах. Історія розпаду колишнього СРСР, дезорганізація господарства, криза управлінських структур, соціальні конфлікти та інші негативні фактори суттєво ускладнюють процес становлення нового суспільства і держави. Аналогічні процеси з тими чи іншими особливостями відбуваються на території всіх країн Співдружності, включаючи Росію. Все це гостро ставить питання про безпеку України як необхідну умову її історичного становлення та розвитку. Таким чином, реалізація глобальної політичної мети - формування в країні основ громадянського суспільства та правової державності - може бути здійснена лише при наявності відповідної, побудованої на нових принципах системи безпеки, здатної забезпечити нормальне функціонування згаданих соціальних інститутів. Створення такої системи неможливе однак без попередньої і досить серйозної теоретичної розробки феномену національної безпеки як наукової проблеми. Робота у цьому напрямку вже ведеться. Зростання теоретичних та прикладних досліджень з питань безпеки, про яке йдеться в загальній і спеціальній літературі, що видається в Україні та в інших державах Співдружності, є природною реакцією на ситуацію, котра стала своєрідною спробою виконання "соціального замовлення". У цій роботі беруть участь наукові колективи, вчені та спеціалісти із різних галузей знань. Їх думки і погляди неоднозначні, що природно при розробці будь-якої проблеми, але в кожному випадку корисні при порівняльному дослідженні явища, котре нас цікавить.

Предмет дисертаційного дослідження - дослідження закономірностей забезпечення національної безпеки в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні.

Мета дослідження:

- теоретичний аналіз поняття і змісту національної безпеки;
- вивчення на базі системного підходу статичної та динамічної структури національної безпеки, визначення її різновидів;

- розкриття змісту функції забезпечення національної безпеки та її співвідношення з іншими функціями правової держави;
- розробка загального поняття теоретичної моделі її особливостей моделі функціонування системи забезпечення національної безпеки;
- вивчення місця та ролі в загальній системі безпеки, конкретного змісту і характерних особливостей правових основ та організаційних структур забезпечення національної безпеки;
- цілеспрямоване дослідження проблеми безпеки особи у її правовому контексті та співвідношенні з інтересами забезпечення безпеки громадянського суспільства і правової держави;
- усвідомлення на базі викладеного значення національної безпеки в житті суспільства.

Методологія дослідження полягає у творчому поєднанні та використанні як загальнонаукових, так і конкретних наукових, у тому числі спеціальних юридичних методів. Основу методології складає застосування при дослідженні проблеми безпеки законів та категорій матеріалістичної діалектики. Серед конкретних наукових методів, використаних у процесі роботи над темою, слід згадати історичний, соціологічний, формально-логічний, але особливо системний підхід та структурно-функціональний метод дослідження. Певне значення має застосування таких соціально-юридичних методів як порівняльно-правовий метод юридичного аналізу. При застосуванні обраної методології витримувалася загальна орієнтація дисертаційної роботи на загальнолюдські цінності, якими є ідеї гуманізму, соціальної справедливості, демократії, пріоритету інтересів особи.

Теоретичну базу дослідження складають положення наукових концепцій і розробок з проблем захисту прав та інтересів особи; розуміння і застосування категорії загальнолюдських цінностей; формування громадянського суспільства і правової держави; забезпечення національної, регіональної та міжнародної безпеки; розвиток і виживання світової цивілізації.

При цьому, крім досягнень юридичної науки використовувалася матеріал наукових праць з філософії, історії, соціології, політології, етнографії, соціальної психології, системології та

теорії управління. Такий підхід викликаний як комплексністю теми дослідження, так і загальним зростанням наукового інтересу до питань безпеки і державно-правової проблематики серед представників неюридичних дисциплін.

Коло авторів теоретичних джерел, на основі яких написана ця дисертація, досить широке. Це учені та спеціалісти України, Росії, інших держав СНД, а також розвинутих зарубіжних країн. Серед вітчизняних авторів, положення та висновки робіт яких використані у процесі дослідження, слід виділити Б. Б. Авер'янова, С. С. Андрєєва, В. Г. Афанасьєва, В. Д. Банкіна, М. А. Бердяєва, А. П. Бутенка, М. С. Восленського, А. К. Гливаковського, А. М. Гумільова, А. І. Демидова, В. Д. Зорькіна, Г. І. Заславську, С. К. Ільїна, Н. І. Косолапова, А. Н. Колодія, В. Н. Кудряцева, А. С. Мамута, Г. Н. Манова, В. Н. Москвіна, В. М. Якушка, В. Небережко, В. С. Нерсєсянца, Е. О. Осипову, Ю. Л. Пахомова, С. Пирожкова, В. Полохала, Д. І. Римаренка, В. А. Рубанова, Р. В. Ривкіну, В. Н. Селіванова, В. Ф. Сіренка, В. Я. Тація, Ю. А. Тихомирова, Г. А. Туманова, В. П. Фофанова, С. Л. Франка, В. І. Фризка, В. В. Цветкова, М. В. Цвика, Д. Черненко, В. Є. Чіркїна, Ю. С. Шемшученка, В. Н. Шаповала та інших.

Серед зарубіжних авторів слід згадати З. Бжезинського, М. Вебера, Є. Вятра, Е. Геллнера, К. Поппера, К. Мушакодзи, Ж. Селена, П. Сорокїна, А. Тойнбі, Є. Фромма, Р. Хіггінса, А. Швейцера, Л. Уайта.

Крім того, при підготовці дисертації використовувалися праці відомих мислителів минулого, зокрема Гегеля, Гоббса, Платона, Сунь-Цзи, Енгельса.

Нормативно-правову базу дослідження складають:

- міжнародно-правові акти з питань прав людини, регіональної та міжнародної безпеки;
- Конституція України, проекти нової Конституції України, конституції деяких зарубіжних країн (США, ФРН, Франції, Італії, Іспанії, Японії);
- Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, аналогічні декларації Російської Федерації, республіки Біларусь та інших держав СНД;
- чинне законодавство України;
- нормативні акти іноземних держав.

Можливість і ступінь використання вказаних нормативних джерел залежала від відповідності їх змісту завданню та характеру дослідження. Крім викладеного у процесі роботи над дисертацією враховані деякі думки та положення, котрі є в публіцистичній та мемуарній літературі.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що воно являє собою одну із перших спроб:

- виділення загальнотеоретичних питань безпеки в самостійну наукову проблему;
- розгляду безпеки як специфічного системного явища;
- вивчення проблеми, що розглядається, на комплексній міждисциплінарній основі;
- взаємопослання проблеми забезпечення національної безпеки із стратегічною метою побудови основ громадського суспільства та правової держави в Україні;
- цілеспрямованого дослідження безпеки особи в її політико-правовому контексті.

На захист виносяться такі положення та висновки:

- висновок про те, що "Національна безпека" є специфічним комплексом соціальних відносин, які складаються в Україні в процесі проведення цілеспрямованої діяльності по досягненню стану оптимального функціонування і розвитку кожної конкретної особи, а також громадянського суспільства і демократичної, правової, соціальної держави, що формується;

- висновок, у відповідності з яким складовими поняття Національна безпека слід вважати:

а) власне безпеку як інтегральну якісну характеристику стану соціального об'єкта (особи, суспільства, держави), котре розкривається через критерій оптимальності;

б) забезпечення безпеки як виду цілеспрямованої соціальної діяльності по досягненню стану безпеки;

в) систему забезпечення безпеки як функціональну модель зазначеної діяльності, котра містить необхідну сукупність організаційних суб'єктів, сил, засобів і методів забезпечення безпеки;

- положення і висновки про системну природу феномена

національної безпеки, що дозволяє:

а) класифікувати за конкретними підставами різні види безпеки (безпека особи, безпека етнічних і соціальних груп, безпека неполітичних громадських організацій, безпека політичних рухів та партій, безпека правової держави, безпека державного механізму і його складових частин; економічну, політичну, екологічну, інформаційну та інші види безпеки), що складають у сукупності національну безпеку як системне явище;

б) виявити і визначити характерні особливості окремих видів безпеки, специфіку системних взаємозв'язків між ними;

- висновок про центральне місце і провідну роль безпеки особи в загальній структурі національної безпеки;

- положення і висновки про те, що закріплені у міжнародному та національному законодавстві права і свободи людини у сукупності з комплексом відповідних гарантій, що є важливою правовою формою забезпечення безпеки особи;

- висновок, згідно з яким функція забезпечення національної безпеки належить до найважливіших функцій правової, соціально орієнтованої держави і за своєю політико-правовою природою повинна розглядатися у вигляді:

а) наскрізної гіперфункції правової держави, що присутня як соціальний компонент у кожній із державних функцій;

б) спеціальної державної функції, що здійснюється тими органами та закладами правової держави, котрі у своїй діяльності повністю підпорядковані забезпеченню національної безпеки, її окремих різновидів;

- положення про структуру, зміст, характерні особливості системи забезпечення національної безпеки, що має у собі:

а) економічну основу забезпечення національної безпеки;

б) духовну базу забезпечення національної безпеки;

в) організаційні структури забезпечення національної безпеки;

г) кадровий потенціал забезпечення національної безпеки;

д) практичну діяльність по забезпеченню національної безпеки;

- положення про роль і місце в загальній системі забезпечення національної безпеки, суть і зміст правових основ забезпечення національної безпеки, що розуміються як сукупність політико-правових принципів та нормативних положень, котрі регулюють суспільні відносини у сфері забезпечення національної

безпеки;

- положення про приблизну структуру Концепції забезпечення національної безпеки;

- висновки і положення про роль і місце у загальній системі безпеки, суть та зміст організаційних структур забезпечення національної безпеки, що розуміються як сукупність державних та громадських організаційних утворень, котрі мають необхідний політико-правовий статус і функціональну компетенцію для прийняття рішень та здійснення окремих видів діяльності у сфері забезпечення соціальної безпеки.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що положення і висновки, котрі є у дисертації можуть бути використані при розробці чи доповненні аспектів Конституції з питань забезпечення національної безпеки України, особливо в її державно-правовому аспекті. Крім того, матеріали роботи мають певний інтерес при проведенні цілеспрямованих наукових досліджень, зокрема на відомчій основі, за окремими напрямками і сферами забезпечення безпеки. Вони дають можливість більш предметної подальшої розробки проблеми безпеки особи, структури і змісту загальної системи забезпечення національної безпеки, її організаційних структур і правових основ.

Матеріали дисертаційної роботи уже зараз можуть використовуватися в процесі викладання курсів теорії держави і права, конституційного права, політології, а також різних навчальних спецкурсів з проблеми забезпечення національної безпеки.

Апробація результатів дослідження. Ряд положень та висновків, що містяться в дисертаційній роботі, відображено в опублікованих пошукувачем статтях. Про результати дослідження дисертант доповідав на засіданнях кафедри теорії держави, права і політики. Окремі положення наукової роботи використовувалися автором при проведенні занять і підготовці методичних рекомендацій з курсу "Загальної теорії держави і права".

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, закінчення і списку літератури.

ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується актуальність теми, викладається короткий екскурс в історію її розробки, визначаються цілі дослідження, його методологічна основа, теоретична та нормативно-правова база, сформульовані основні положення і висновки, котрі виносяться на захист, розкривається їх наукова новизна, теоретична та практична значущість.

Перша глава дисертації - "Поняття і зміст національної безпеки, її значення в житті громадянського суспільства і правової держави" - складається з трьох параграфів:

1. Основні складові поняття "Національної безпеки".
2. "Національна безпека" як системне явище, структура національної безпеки.
3. Функція забезпечення національної безпеки, її співвідношення з іншими функціями правової держави.

Перший параграф першої глави дисертації присвячений визначенню складових поняття "Національної безпеки" та їх науково-теоретичному аналізу. Попередня проробка наукових джерел дала змогу зробити висновок, що обсяг поняття "Національна безпека" охоплює:

- власне безпеку як інтегральну якісну характеристику стану соціального об'єкта (особи - громадянського суспільства - правової держави), котра визначається через критерій оптимальності;
- забезпечення безпеки як вищу ціль цілеспрямованої діяльності, спрямованої на досягнення стану безпеки;
- систему забезпечення безпеки як матеріалізовану модель названої вище діяльності. У процесі порівняльного дослідження цих складових головну увагу приділено теоретичному аналізу власне безпеки, оскільки це поняття є ключовим і визначальним в усій розглядуваній нами конструкції. Його правильне визначення дає змогу з'ясувати змістовну природу всіх інших понятійних складових національної безпеки.

При цьому враховувалося, що у спеціально-понятійному відношенні проблеми, пов'язані з національною безпекою та її забезпеченням, розроблені явно недостатньо і фрагментарно.

Водночас автор дисертаційної роботи розглянув основні підходи до визначення понять "нація" і "національний". У цьому розумінні науковий пріоритет було віддано етатистському тлумаченню нації як сукупності громадян однієї держави. Дослідження складових поняття Національна безпека дозволяло дати узагальнене визначення цьому феномену. У контексті пропонованої роботи під національною безпекою розуміється специфічний вид суспільних відносин, які складаються між людьми та їх колективами у процесі цілеспрямованої діяльності з досягнення стану оптимального функціонування і розвитку громадянського суспільства, правової держави, їхніх структурних компонентів.

Другий параграф першої глави дисертації є по суті спеціальним дослідженням феномену національної безпеки із застосуванням системного підходу. При цьому головна увага зосереджувалась на системно-структурному і системно-функціональному аспектах застосованої методології. Цей підхід у свою чергу став основою для відокремлення за певними критеріями видів національної безпеки і розробки їх класифікації. Так, залежно від суб'єктивного складу учасників суспільних відносин слід розрізняти безпеку особи; безпеку етнічних та соціальних груп; безпеку неполітичних громадянських організацій; безпеку політичних рухів і партій; безпеку правової держави; безпеку державного механізму та ін. З іншого боку, керуючись функціональним принципом і залежно від конкретних сфер людської життєдіяльності можна класифікувати: економічну, політичну, екологічну, науково-технічну, військову, соціальну, ідеологічну, культурну, інформаційну безпеку. Наведений в цьому параграфі ряд окремих різновидів національної безпеки не є вичерпним, оскільки охоплює лише найважливіші сфери людської життєдіяльності та найбільш значущих суб'єктів суспільних відносин. Проте вони дають змогу досить повно уявити класифікаційну структуру досліджуваного феномену "по вертикалі" й "по горизонталі". З урахуванням і на основі наведених класифікацій було здійснено науковий аналіз кожного із зазначених видів національної безпеки. При цьому головну увагу було зосереджено на вивченні безпеки особи як центральної ланки всієї системи національної безпеки. Такий підхід до визначення ролі та місця безпеки особи, характерний для демократичної політико-правової традиції, дає змогу переглянути

стереотипи про пріоритети безпеки держави, які склалися в минулому. Належна увага у другому параграфі першої глави дисертації була приділена з'ясуванню особливостей і решти класифікованих раніше видів безпеки. Зокрема, достатню новизну має дослідження екологічної та інформаційної безпеки як нових видів безпеки, породжених проблемами сучасного суспільства.

Третій параграф першої глави пропонованого наукового дослідження присвячений вивченню функції забезпечення національної безпеки, визначенню її змістовної природи і співвідношення з іншими функціями правової соціально орієнтованої держави. При цьому з понятійної точки зору розгляд функцій держави, достатньо теоретично розроблений, пов'язувався з такими відносно новими категоріями політико-правових досліджень як "національна мета" і "національний інтерес." У розвиток викладеного дисертація містить визначення інтересів національної безпеки як найважливішої, головної групи національних інтересів, без реалізації котрих громадянське суспільство і права держава перебувають під реальною або потенціальною загрозою. З'ясування категорій національної мети і національних інтересів дає змогу краще розібратися у змістовній природі функції забезпечення національної безпеки, здійснюваної правовою державою в інтересах громадянського суспільства. Вважасмо, що ця функція має подвійний характер. З одного боку, вона виступає як скрізна гіперфункція, котра реалізується в процесі здійснення всього набору державних функцій. Наведений підхід до оцінки змістовної природи досліджуваної нами функції гарантується на тому, що будь-яка з державних функцій містить (тією чи іншою мірою) спеціальний аспект безпеки. Сукупність подібних аспектів і складас гіперфункцію забезпечення національної безпеки. З іншого боку, існує вельми рельєфна спеціальна функція забезпечення національної безпеки, яка властива для діяльності державних органів та інституцій, цілком зорієнтованих на забезпечення окремих видів безпеки (армія, національна гвардія, прикордонні та внутрішні війська, спецпідрозділи МВС, служби безпеки та ін.). У заключній частині параграфа наведено короткий аналіз співвідношення функції забезпечення національної безпеки з головними зовнішніми і внутрішніми функціями, характерними для сучасної демократичної держави.

Друга глава дисертації - "Система забезпечення національної безпеки: політико-правовий аналіз" - складається з чотирьох параграфів:

1. Поняття і структура системи забезпечення національної безпеки.

2. Правові основи забезпечення національної безпеки.

3. Організаційні структури забезпечення національної безпеки.

4. Національна безпека і права людини.

У першому параграфі другої глави дослідження розглядається загальна система забезпечення національної безпеки, котра визначається як структурно-функціональна модель цілеспрямованої діяльності по досягненню стану оптимального функціонування й розвитку особи, громадянського суспільства і правової держави в конкретній країні. Як і всяка соціальна модель, зазначена система досліджується на базі категорій системного підходу, до яких у межах даної роботи слід віднести економічну основу забезпечення національної безпеки; духовну базу забезпечення національної безпеки; правові основи забезпечення національної безпеки; організаційні структури забезпечення національної безпеки; кадровий потенціал забезпечення національної безпеки; практичну діяльність по забезпеченню національної безпеки, котра є головним системоутворюючим чинником зазначених категорій системи забезпечення національної безпеки, аналізу яких і присвячено цей параграф дисертаційної роботи. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що найбільший інтерес (з точки зору цілей, характеру і загальної спрямованості пропонованої роботи) становлять такі складові системи як правові основи й організаційні структури забезпечення національної безпеки, котрі заслуговують, з огляду на викладене, спеціального теоретичного розгляду.

У другому параграфі другої глави дисертації як логічне продовження зазначених раніше положень здійснюється цілеспрямований теоретичний аналіз правових основ забезпечення національної безпеки. При цьому під цими правовими основами розуміється сукупність політико-правових принципів і нормативних положень, що регулюють суспільні відносини у сфері забезпечення національної безпеки. Змістовне тлумачення наведеного визначення

дає змогу зробити ряд історичних теоретичних висновків. По-перше, існує особливий вид правовідносин - правовідносини безпеки, котрі мають, як і сам феномен безпеки, комплексний характер. По-друге, нормативне регулювання зазначеного виду правовідносин (з урахуванням їхньої комплексної природи) повинен здійснювати спеціальний правовий інститут "Права безпеки", котрий містить окремі правові принципи і нормативні положення конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, економічного, міжнародного та інших галузей права. Відокремлення міжгалузевого правового інституту в самостійний вид цілком виправдане, оскільки він має власний предмет правового регулювання - суспільні відносини у сфері забезпечення національної безпеки. Крім того, як уже зазначасться в цьому дослідженні, держава здійснює функцію забезпечення національної безпеки, котра у свою чергу потребує відповідної правової підтримки.

Термінологічно важливо відрізнити інститут права безпеки від "права на безпеку". Право на безпеку і, зокрема, право особи на безпеку є одним із головних принципів цього інституту і багато в чому визначає весь порядок його існування і розвитку. Крім того, право особи на безпеку належить до природних і невід'ємних прав людини, забезпеченню котрих багато в чому підпорядкована діяльність правової держави в цивілізованому суспільстві. Очевидно, що право на безпеку як політико-правовий принцип і право особи на безпеку, як природне і невід'ємне право людини вужче за своїм обсягом і змістом Інституту права безпеки, хоча і складає його серцевину.

Система природних правових основ забезпечення національної безпеки дозволяє відокремити певну центральну ланку, на базі якої будуватиметься, функціонуватиме і розвиватиметься вся розглянута нами система правових норм. Роль такої інтегруючої ланки в цьому випадку відіграє Концепція забезпечення національної безпеки, яка за умови її розробки й офіційного прийняття може мати силу закону. Ця Концепція, приблизна структура якої пропонується автором у дослідженні, служить теоретичним підґрунтям для наступної розробки та прийняття: а) спеціальних конституційних положень з питань забезпечення національної безпеки; б) базового і галузевого законодавства в даній сфері правового регулювання.

У заключній частині другого параграфа глави дослідження

міститься короткий огляд чинного в Україні законодавства з питань забезпечення національної безпеки, зроблена його структуризація, відзначаються характерні вади й огріхи. Одночасно наводиться ряд пропозицій щодо вдосконалення нормативного регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення національної безпеки. Зокрема, зазначена необхідність форсованої розробки і прийняття названої вище Концепції, а також базового Закону "Про національну безпеку", поліпшення на їх основі всієї системи галузевого законодавства з даної проблеми, усуненню численних правових огріхів та ін. Особлива увага акцентується на потребі створення комплексної системи гарантій реалізації прийнятих у сфері забезпечення національної безпеки нормативних актів.

Третій параграф другої глави дисертаційного дослідження присвячений теоретичному вивченню організаційних структур забезпечення національної безпеки, під якими розуміємо державні і громадські структури, котрі мають належний політико-правовий статус і функціональну компетенцію для прийняття рішень і здійснення окремих видів діяльності у сфері забезпечення національної безпеки. У цьому параграфі розгляд відповідних організаційних структур провадиться із застосуванням методу системного аналізу, котрий дає змогу розмежувати ті чи інші організаційні множини у різні супідрядні системи, а також виявити кінцеві структурні елементи зазначених підсистем. Цей метод надає також можливість класифікувати певним чином структурні утворення, котрі задіяні в даній сфері соціального життя. У запропонованих автором дисертаційного дослідження класифікаційних підходах особлива увага приділяється структурам виконавчої влади, які найближче стикаються з конкретною практичною діяльністю по забезпеченню національної безпеки. З метою наочного ілюстрування ролі й місця цих структур у забезпеченні безпеки громадянського суспільства і правової держави здійснено цілеспрямований аналіз (у відповідному контексті) такого організаційного інституту, як інститут президента держави. В основі аналізу лежить порівняльне дослідження політико-правового статусу і функціональні компетенції Президента України і президентів ряду провідних зарубіжних країн (насамперед США і Франції) у сфері забезпечення національної безпеки. Досліджувалися також нормативні основи діяльності вищої посадової особи Республіки, підлеглість їй

відповідних "силових" структур, особливості взаємостосунків з іншими владними структурами, повноваження в умовах надзвичайного й воєнного стану.

Четвертий, заключний параграф другого розділу дисертації є логічним підсумком всього дослідження. З урахуванням положень та висновків, що містяться в інших частинах роботи, тут предметно аналізується безпека особи у її співвідношенні з правами і свободами людини. Вказаний комплекс прав і свобод розглядається при цьому як правова форма закріплення за індивідом у конкретному суспільстві оптимальних, а значить безпечніших життєвих умов. Саме у цьому контексті досліджується кожне із вказаних вище суб'єктивних прав. Одночасно автором робиться спроба взаємопосаднання проблеми безпеки особи з безпекою громадянського суспільства і правової держави, цивілізованого визначення у зв'язку з цим необхідних пріоритетів. Окремим питанням розглядається наявність певних обмежень, котрі встановлює суспільство і держава на права та свободи громадянина в інтересах забезпечення національної безпеки. Аналогічним чином досліджуються відповідні зобов'язання кожного члена суспільства.

У висновку дисертації підведені підсумки дослідження, зформульовані основні висновки, виходячи із проведеної наукової роботи.

За темою дисертації опубліковані такі праці:

1. Українчук О., Школьнік В. Конституція та безпека: порівняльний аналіз // Політологічні читання. -1992, Т 3. - С.157-174.
  2. Копейчиков В., Українчук О. Питання політики національної безпеки // Проблеми сучасної політики та шляхи її здійснення: Всеукраїнська науково-практична конференція. -Одеса, 1993. С.230-231.
  3. Копейчиков В., Колодій А., Українчук О. Про Концепцію національної безпеки України // Право України. 1993, Т 5-6. - С.9-13.
- Українчук О.В. Безпека: понятійно-структурний аспект // Основні завдання та напрямки діяльності Служби безпеки України в сучасних умовах: Збірник матеріалів науково-практичної конференції. -Київ, 1992. - С.93-97.

Ukrainchuk O.V. Ensuring of national security in the condition of forming in Ukraine civil society and democratic, juridical, social state.

Master of Arts thesis (qualification 12.00.01 - theory and history of state and law; history of political and law theory)

Kcharkov internal affairs institute. Kcharkov, 1994.

Manuscript.

Thesis contains complex theoretical analysis of the actual problem of the ensuring of national security in the conditions of forming the basis of civil society and juridical state in Ukraine. Thesis investigates: component parts of the conceptional construction "National Security"; system matter of national security and peculiarities of its specific varieties; functions of ensuring of national security and its correlation with other functions of juridical state; conception and structure of the system of ensurance of national security; political and juridical matters of the problem of ensuring the safety of man, including protection of human rights. The results of the research were used in the working out the special courses in problem of national security, the suggestions to the draft of the Conception of ensuring of Ukraine national security.

Key words: national security; the ensuring of national security; the safety of man.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 - теория и история государства и права; история политических и правовых учений.

Университет внутренних дел. - Харьков, 1994.

Рукопись.

Диссертация содержит комплексный теоретический анализ актуальной проблемы обеспечения национальной безопасности в условиях формирования гражданского общества и правового государства в Украине. В работе исследуются: составные слагаемые понятийной конструкции "Национальная безопасность"; системное содержание национальной безопасности и особенности ее конкретных разновидностей; функция обеспечения национальной безопасности в структуре основных функций правового государства; система обеспечения национальной безопасности, ее конкретные составляющие; правовые основы и организационные структуры обеспечения национальной безопасности; политико-правовое содержание проблемы обеспечения безопасности личности, в том числе в контексте защиты прав человека. Результаты исследования использованы при разработке спецкурсов по проблеме национальной безопасности, подготовке предложений в проект Конституции обеспечения национальной безопасности Украины.

Ключевые слова: национальная безопасность, обеспечение национальной безопасности, безопасность личности.
Відповідальний за випуск А.М.Гудько

Підписано до друку 1.12.94. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,01. Обл.-вид. арк. 1,0.
Тираж 100 прим. Замов. N 70/2.

Університет внутрішніх справ. 310080, Харків, пр-т
50-річчя СРСР, 27.

Дільниця оперативного друку Університету внутрішніх справ.
310080, Харків, пр-т 50 річчя СРСР, 27.

458591

AB 31.730